

Cinselliğe ve Cinsel Sağlığa Genel Bakış

Nafiz Bozdemir, Sevgi Özcan
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı

Özet

Tanım ve algılarda farklılık olsa da cinsellik çağlar boyu önemini kaybetmemiştir. Cinsel sağlığın bozulması sadece fiziksel sağlığı etkilememekte, ruhsal sağlığın, ardından aile sağlığının ve sosyal sağlığın da bozulmasına yol açabilmektedir. Cinsel sorunlara yaklaşımda sağlık çalışanlarına bağlı engellerden biri de cinsel lisana yabancıktır. Cinsellik ve cinsel sağlıkla ilgili bazı tanımlara ve kavramlara yer veren bu yazıda genel bir bakış açısı ve farkındalık yaratılması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: cinsellik, cinsel sağlık

Abstract

Although there is difference in definitions and perceptions of sexuality, it has not lost its importance through ages. Impairment of sexual health does not only affect physical health; it can also lead to impairment in mental health and then in the family and social health. One of the obstacles related to health professionals in approach of sexual problems is the foreignness to the sexual language. In this article which includes some definitions and concepts related to sexuality and sexual health, it is aimed to raise awareness and to give a general perspective.

Key words: sexuality, sexual health

Bozdemir N, Özcan S. Cinsellik ve cinsel sağlığa genel bakış. TJFMPC, 2011; 5:37-46.

Giriş

Tanım ve algılarda farklılık olsa da cinsellik insanlığın varoluşundan bu yana hep vardır ve çağlar boyu önemini kaybetmemiştir.

İncesu'nun belirttiği gibi "*cinsellik hem en çok merak edilen, hem de en çok yasaklanan, hem en çok konuşulan hem de aslında hiç konuşulmayan, çok bilindiği iddia edilen ama aslında çok az bilinen, bir yanda övülen diğer yanda ise aslında çok utarılan bir konu olması nedeniyle zorlu bir konudur*".¹ Böylesine çelişkilerle dolu bir alanda sağlık çalışanlarına önemli görevler düşmektedir. Çünkü, cinsel sağlık, genel sağlık açısından toplumu en çok ilgilendiren konulardan biridir ve cinsel sorunlar, insanları en fazla mutsuz eden sağlık sorunlarının başında gelmektedir. Cinsel sağlığın bozulması sadece fiziksel sağlığın kesintiye uğraması ile sonuçlanmamaktadır. Gerek kadın gerekse erkekte halkalar halinde ruhsal sağlığın, ardından aile sağlığının ve sosyal sağlığın da bozulması söz konusudur.

İletişim Adresi:

Nafiz Bozdemir
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği
Anabilim Dalı, 01330, Balcalı-Adana, Türkiye
Tel: 05072618148
E-mail: ndemir@cu.edu.tr
Geldiği Tarih:24.07.2011
Kabul Tarihi:22.11.2011

Cinsel sorunlara yaklaşımda sağlık çalışanlarına bağlı engellerden biri de cinsel lisana yabancıktır. Cinsellik ve cinsel sağlıkla ilgili bazı tanımlara ve kavramlara yer veren bu yazıda genel bir bakış açısı ve farkındalık yaratılması amaçlanmıştır.

1) Cinsellik ve Cinsel Sağlık

Cinsellik doğum öncesi başlayıp ömür boyu devam eden, insanların değerleri, inanışları, duyguları, kişilikleri, sevdikleri ve sevmedikleri şeyler, tutumları, davranışları, fiziksel görünüşleri ve içinde yaşadıkları toplumlara göre şekillenen bir kavramdır. Yalnızca cinsel organları değil, tüm bedeni ve aklı içerir¹⁻⁴. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre cinsellik; fiziksel, duygusal, entelektüel ve sosyal yönlerin kişiliği, iletişimi ve aşkı zenginleştirici etkilerinin bileşiminden oluşur. Cinsel bir varlık olarak insanın sadece bedensel değil; duygusal, düşünsel ve toplumsal bütünlüğü sağlayan, kişilik gelişimi, iletişim ve sevginin paylaşımını olumlu yönde zenginleştiren ve arttıran sağlamlık halidir. Cinsellik; psikolojik, sosyal, ekonomik, politik, kültürel, hukuki, tarihi, dini, biyolojik ve ruhsal faktörlerin etkileşiminden etkilenmektedir.⁵

DSÖ'ne göre **cinsel sağlık**⁵; " Sadece hastalık, fonksiyon bozukluğu veya sakatlığın olmaması değil, duygusal, zihinsel ve sosyal olarak cinsellikle ilgili iyilik halidir. Cinsel sağlık; cinsellik ve cinsel ilişkilerde; zorlama, ayrımcılık ve şiddetten arınmış,

hem keyifli hem de güvenli cinsel deneyimlere sahip olma olasılığının sonucu olarak, olumlu ve saygılı bir yaklaşım gerektirir. Cinsel sağlığı; elde edilmesi ve bakımı; tüm kişilerin cinsel haklarına saygı gösterilmesi, korunması ve yerine getirilmesini gerekli kılar." Buna göre cinsel sağlık;

- Sadece hastalık olmaması değil, genel bir iyilik halidir.
- Şiddet ve ayrımcılığın olmadığı güven ve saygıyı içerir.
- Belirli insan haklarının yerine getirilmesine bağlıdır.
- Sadece üreme çağını değil, gençlik ve yaşlılık da dahil bireyin tüm yaşamını kapsar.
- Farklı cinsellik ve cinsel ifade biçimleri aracılığı ile ifade edilebilir.
- Eleştirel toplumsal cinsiyet değerleri, rolleri, beklentileri ve güç dinamikleri tarafından etkilenir.

2) Cinsellik ve Cinsel Sağlıkla ilgili Tanımlar ve Kavramlar ⁵⁻¹⁰

Cinsiyet (Seks): Bir kişiyi dişi ya da erkek olarak belirleyen fizyolojik özellikleri içerir:

- Cinsel organların türü (penis, testisler, vajina, uterus, memeler)
 - Vücut içindeki baskın hormonların türü (östrojen, testosteron)
 - Sperm ya da ovum (yumurta) üretebilme
 - Doğum yapma ve emzirebilme yetisi.
- Seks, ayrıca cinsel birleşmeyi de içeren cinsel faaliyet anlamında da kullanılır.

Toplumsal cinsiyet (gender): Kadınlar ve erkekler için yaygın olarak kabul edilen düşünce ve beklentileri (normları) ifade eder. Bunlar "tipik" olarak dişi (ya da feminen) ve erkeksi (maskülen ya da eril) özellikleri ve yetileri ve çeşitli durumlar karşısında kadınların ve erkeklerin nasıl davranması gerektiği konusunda genelin paylaştığı beklentileri içerir. Bu düşünceler ve beklentiler ise aileden, arkadaşlardan, toplum liderlerinden, dini ve kültürel kurumlardan, okullardan, işyerinden, reklamlardan ve medyadan öğrenilir. Bunlar kadınların ve erkeklerin toplumdaki farklı rollerini, sosyal statülerini, ekonomik ve politik güçlerini yansıtır ve etkiler. Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmamızı beklediği ile ilgili bir kavramdır. Bu nedenle birçok farklı toplumda kadın ve erkek olmak farklı değerlerle algılanır ve kabullenilir. Birisinin; kişisel, sosyal ve/veya yasal statüsünü bir kadın ya da erkek gibi hissetmesidir. Toplumsal cinsiyeti tarif ederken kadını ya da erkeksi kelimeleri de kullanılabilir. Biyolojik cinsiyetin aksine, toplumsal cinsiyet farklılığı, gelenekler ve göreneklerle şekillenmekte ve zaman içinde değişebilmektedir. Pek çok toplumda kadın

ve erkek farklı bireyler olarak görülmekte ve her birinin kendine özgü olanakları, rolleri ve sorumlulukları olduğu kabul edilmektedir. Bunun en açık göstergesi kamusal alanda çalışma ve politika "doğal" olarak erkek; ev işleri ve aile ile ilgili özel alanlar "doğal" olarak kadın işidir görüşünün birçok toplum tarafından benimsenmiş ve uygulanıyor olmasıdır. Toplumsal cinsiyet, bir bireyin ya da toplumun kadını ya da erkeği tanımlama şeklidir. Toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkek için tanımlanmış o toplumda onaylanmış tutumlar, davranışlar, beklentiler ve sorumluluklardır.

Cinsel kimlik (Gender Identity): Bireylerin kendi iç dünyasında kendisini nasıl tanımladığıdır. Kadın veya erkek olmakla sahip olduğu kişisel ve özel kimliktir.

Cinsel yönelim: Kişinin düşünce, duygu ve davranışsal olarak cinsel çekim duyduğu cinsiyete göre, aşağıda gruplandığı gibi, tanımlanan bir özelliktir.

Karşı cinse ilgi (Heteroseksüel): Kişinin karşı cinsiyete cinsel ilgi duyması,

Aynı cinse ilgi (Homoseksüel, eşcinsel): Kişinin kendi cinsiyetine cinsel ilgi duyması,

Biseksüel olma: Kişinin her iki cinsiyetten olanlara cinsel ilgi duyması,

Travesti olma: Karşı cinsiyete özgü davranış ve giyimi sürdürmekten zevk alma,

Transseksüel olma: Cinsiyetini değiştirmesi gerektiğine, ruhsal ve bedensel olarak diğer cinsiyete sahip olması gerektiğine inanma, Günümüzde homoseksüel kelimesi yerine erkek eşcinseller için gey, kadın eşcinseller için lezbiyen terimleri de kullanılmaktadır.

Günümüzdeki bilgiler, cinsel yönelimlerin nasıl oluştuğunu açıklamak için yeterli değildir. Bir heteroseksüel erkek neden bir kadından hoşlanır sorusunun yanıtı verilemediği gibi diğer cinsel yönelimlerin de nasıl oluştuğu bilinmemektedir. Genel olarak kabul gören açıklamalar, cinsel yönelimlerin karmaşık genetik bir zemin üzerinde çevresel etkenlerle şekillendiği yaklaşımına odaklıdır. İnsanların doğuştan heteroseksüel ya da biseksüel/eşcinsel olup olmadıkları bilinmemese de, heteroseksüellik ya da diğer yönelimler arasında bir tercih yapmadıkları/yapamadıkları kabul gören bir düşüncedir. Yani kişi heteroseksüel olmak istediği için heteroseksüel olmadığı gibi eşcinsel ya da biseksüel olmaya karar verip de eşcinsel olamaz. Bir kişinin cinsel denemelerinin cinsel yönelimini ya da cinsel kimliğini tam olarak göstermediği de unutulmamalıdır. Örneğin, bir kişi başka biri ile cinsel yönelimi dışında, başka sebeplerle istemediği bir cinsel deneyim yaşayabilir. Bu nedenler, hayatta kalmak, para, güç ilişkisi ya da toplumsal kurallar olabilir. Bu durumda insanlar kendi cinsel

yöneliminin tersi olsa da bazı cinsel deneyimler yaşayabilirler.

Cinsel davranışlar: Bir kişinin cinselliğiyle ilgili faaliyetleridir (dokunmak, öpmek ve vücudun diğer şekillerde uyarılması gibi). Cinselliğin ifadesi olarak sürekli yapılan faaliyetlere ya da alışkanlıklara cinsel deneyimler ya da cinsel davranışlar denmektedir. Cinsel davranışlar ve deneyimler insanların cinsel olarak kendileriyle ve başka insanlarla 'ne yaptıklarıdır'.

Cinsel yakınlık: Yalnızca cinsel ilişkide bulunmak demek değildir. Öpüşmek, dokunmak, sohbet etmek, sarılmak, okşamak, masaj yapmak, erotik öyküler okumak ya da şakalar yapmak, aşk, karşılıklı beğenme, birlikte olmaktan mutlu olma ve bu konuda hayaller kurma, yalnızca bakışma bile cinsel yakınlık ya da cinsel bir yaşantı anlamına gelir.

Cinsel ilişki: Oral, anal ve penil-vajinal seks de dahil olmak üzere yakın cinsel davranışlara denir.

Sağlıklı cinsel ilişki: Cinsel yolla sağlıklı bir ilişki, ortak değerler üzerine kurulur ve beş özelliği vardır: Bunlar; uzlaşmacı, sömürücü olmayan, dürüst, karşılıklı zevk almayı isteyen, istenmeyen gebelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara (AIDS dahil) karşı korunmadır.

Cinsellik eğitimi: Cinsellik eğitimi; bilgi edinme, tutum ve inanç şekli, samimiyet, ilişki ve kimlik değerlerinin etkisi ile yaşam boyu süren bir eğitimidir. Bu eğitim; cinsel gelişim, üreme sağlığı, kişilerarası ilişkiler, sevgi, samimiyet, beden imgesi ve cinsiyet rolleri kapsar. Cinsellik eğitimi cinselliğin biyolojik, sosyo-kültürel, psikolojik ve manevi boyutlarını ele almaktadır.

Cinsel etik: "Toplumsal olarak biçilmiş cinsiyet kimliklerini ya da toplumsal cinsiyeti, erkek ile kadın arasındaki işbölümünü, tekeşlilik/çokeşlilik meselesini tartışan, tüm cinsel ilişki pratiklerini, gebelikten korunma araçlarından tutun da eşcinselliğe varıncaya dek ahlaki yönden sorgulayan etik alana"⁵ denmektedir.

Cinsellik felsefesi: "En genel anlamda cinsellik görüngüsüne yönelttiği kavramsal, metafizik ve etik sorular doğrultusunda cinsel arzu, cinsel eylem, cinsel haz gibi tasarımları çözümleyerek cinselliğin özünü, kapsamını, anlamını, içerdiği sorunları enine boyuna araştıran felsefe alanı"⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Cinsel olarak sağlıklı yetişkin: Cinsel olarak sağlıklı yetişkinler; kendi vücutlarının değerini bilen, kendi davranışları için sorumluluk alabilen, saygı çerçevesinde her iki cinsiyetle iletişim kurabilen, kendi değerleri ile tutarlı sevgi ve samimiyet ifade edebilen kişilerdir. (Bakınız Kutu 1,2).

Cinsel olarak sağlıklı toplum: Cinsel sağlığın temel bir insan hakkı olduğunu kabul ettiğini bildiren siyasi sözverimi, bu sözverimi gerçekleştirmek için

açık politikaları, bu politikaları günlük yaşamda güvence altına alacak yasaları, cinsellikle ilgili bilgilerin ve hizmetlerin ulaşılabilir olduğu, kültürün cinsel sağlığı olumlu etkilediği bir toplumdur. (Bakınız Kutu 3).

Cinsel haklar: Bireyler; kendi değerleri ile tutarlı sorumluluk anlayışı içinde, cinsellikleri konusunda bilgi, eğitim, beceri, destek ve hizmetleri ile ilgili kararlar alma hakları vardır. Bu haklar içinde; bedensel bütünlük hakkı, gönüllü cinsel ilişki, gönüllü erişilebilir bir dizi cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri, şiddet ya da ayırım yapılmaksızın bir kişinin cinsel yönelimleri ifade etme vardır. (Bakınız kutu 4,5,6)

Seksoloji: Cinsellik bilimi

Seksosofi (Sexosophy): Cinsellik anlayışı

Üreme sağlığı: İnsanların mutlu ve güvenli bir cinsel yaşamları, üreme yetenekleri ve bu yeteneği kullanıp kullanmayacakları, ne zaman, ne sıklıkta kullanacakları konusunda karar verme özgürlüklerinin olmasıdır.

3) Cinsellikle ilgili Bakış Açıları ve Çağdaş Cinsellik Anlayışı

Cinsellik, biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel, geleneksel, ahlaki, dini, antropolojik, politik ve ekonomik boyutları olan karmaşık bir bütündür. Cinsel sorunu olan bir hastaya yaklaşım da, bu nedenle farklı bakış açıları içinde barındırmalıdır. Bu bakış açıları şunlardır: ^{7,8,10,12}

Biyolojik bakış açısı: Cinsellik, temel bir içgüdüdür. Cinsel işlevler, başta merkezi sinir sistemi, beş duyu ve genital organlar olmak üzere tüm bedenin katıldığı ve bedenimizin ürettiği 30'dan fazla hormon ve kimyasal maddenin karmaşık bir etkileşimi ile yürütülen bir süreçtir. Bu nedenle başta hastalıklar, kullanılan ilaç ve maddeler ile bedenimizi etkileyen her etken ile gebelik, menopoz, ergenlik gibi her dönemsel durum cinselliğimizi de etkileyebilir. Sonuç olarak, sağlıklı ve mutlu bir cinsel yaşam için sağlıklı işleyen bir beden olmazsa olmaz bir kuraldır.

Psikolojik bakış açısı: Sağlıklı işleyen bir beden cinselliği sağlıklı bir şekilde yaşayabilmek için gerekli altyapıyı sağlar. Ancak, o cinselliğin nasıl yaşanacağını, kiminle yaşanacağını, ne zaman, nerede ve nasıl olacağını, nasıl uyarılıp nasıl doyuma ulaşılacağını vb. belirleyen ise insan psikolojisidir. Cinsel işlevler, esas olarak merkezi ve periferik sinir sistemi tarafından yönetilmektedir, insan psikolojisini oluşturan temel tutumlar, kişilik özellikleri, duygular, bilişsel işlevler, geçmiş yaşantılar, travmalar, öğrenilmiş davranış modelleri vb. cinselliğe yaklaşımımızı ve seçimlerimizi de belirler.

Sosyokültürel bakış açısı: Kişilerin yetiştiği ve içinde yaşadığı aile, yakın çevre, alt kültür ve

toplumsal yapı, gelenekler ile dini inanç ve ahlaki tutumlar da cinsel tutum ve davranışlarımızı belirleyenler arasındadır. Çoğu zaman, yalnızca sosyokültürel nedenler herhangi bir cinsel işlev bozukluğunun ortaya çıkmasında başlıca rolü oynayabilmektedirler. Örneğin, vajinismusun muhafazakar toplumsal yapı, bekaret ve namus gibi geleneksel değer yargıları, aşırı acı, kanama ve ilk gece korkuları gibi cinsel mitler ile cinselliğin yasaklandığı, rahatça konuşulmadığı, cinselliğe yönelik olumsuz tutumların sergilendiği tutucu aile ortamlarında yetişme vb. unsurlardan kaynaklandığı bilinmektedir.

Bireyin sağlıklı ve mutlu bir cinsel yaşam sürmesinde bu üç bakış açısının da önemli yeri vardır. Birey cinsel bir sorun ya da bir cinsel işlev bozukluğu yaşadığında sorununun çözümü ya da getirilecek her türlü tedavi yaklaşımında da bu üç temel unsurun göz önünde tutulması gerekir. Artık tüm dünyada kabul edilmiş olan modern tedavi yaklaşımları insanı biyopsikososyal bir varlık olarak tanımlamakta ve tüm tedavi stratejilerini bu temel saptama üzerine kurmaktadır. Kuşkusuz bu yaklaşım insan cinselliği ve cinsel yaşam sorunları için de geçerlidir. Cinsel yaşama ilişkin sorunların çözümünde yalnızca tıbbi bir yaklaşım getirmek yeterli olmadığı gibi yalnızca psikolojik ya da sosyokültürel bir yaklaşım da yeterli olmayacaktır. Modern cinsel tedaviler, bu üç yaklaşımı da bireye, çifte, topluma ya da kültüre özgü uygun biçimde kapsar.

Çağdaş Cinsellik Anlayışı^{12,13,14,15,8}: Cinselliğin bir tabu olduğu görüşü devam etmekle birlikte, günümüzde cinsellik ve cinsel yaşamın bir insanlık hakkı olduğu kabul edilmekte ve buna uygun düzenlemeler yapılmaya devam etmektedir. Bu gelişmeler ülkelere ve bölgelere göre değişkenlik gösterse de, genel anlamda sürecin olumlu olduğu kabul gören bir görüştür.

Cinsel sağlın geliştirilmesi; sağlıklı yaşam, refah, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ve özellikle Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin uygulanmasında merkezi role sahiptir. Bireylerin ve toplumların refahı için kazanılan deneyimler, bireysel ve toplumsal yoksulluğun ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak için konumlandırılmış. Bireysel ve toplumsal sorumluluğun desteklenmesi ve adil sosyal etkileşim, cinsel sağlın geliştirilmesinin teşvik ettiği yaşam kalitesi ve barışın gerçekleşmesi ile hedeflere ulaşmaya katkıda bulunacaktır. Bu nedenle biz, tüm hükümetler, uluslararası kuruluşlar, özel sektör, akademik kurumlar ve toplum ve özellikle, Cinsel Sağlık için Dünya Birliğinin tüm üye kuruluşları: Dünya Cinsel Sağlık Birliği'nin 17 Nisan 2007'de Sydney'de yapılan

genel asamblesinde "Milenyum Gelişim Bildirgesi için Cinsel Sağlık" ilkeleri belirlenmiştir. Bu ilkeler:

1. Herkes için cinsel haklarını korumak, tanımak, geliştirmek ve sağlamak:

Cinsel haklar, temel insan haklarının ayrılmaz bir bileşeni olması nedeniyle devredilemez ve evrenselidir. Cinsel sağlık, ulaşılabilir en yüksek standartta yararlanma hakkı olan sağlın ayrılmaz bir parçasıdır. Herkes için cinsel haklar olmadan, cinsel sağlık bakımı yapılmaz. Cinsellik, yaşamın doğal ve sağlıklı bir parçasıdır. İnsanlar, diğer canlılardan farklı olarak üreme dışında sadece haz almaya yönelik de cinsel davranışlar sergiler. Bu bağlamda insanın cinselliğini, cinsel duygular, fanteziler ve arzular şeklinde sergilemesi doğasının bir parçasıdır. Cinsellik, tüm insanlara özgüdür. Her insanın cinsel organ, cinsel duygular, cinsel dürtüler ve cinsel davranışları vardır. Ancak cinselliğin, her bireyin yaşamındaki yeri farklıdır.

2. Daha ileri cinsiyet eşitliği ve hakkaniyete doğru:

Cinsel sağlık, cinsiyet eşitliği, hakkaniyet ve saygı gerektirir. Cinsiyete bağlı eşitsizlikler ve güç dengesizlikleri, uyumlu insan ilişkileri ile yapıcı hale gelirse cinsel sağlık durumu olumlu etkilenecektir. Cinsel yaşam, zorlama ve sömürden uzak olmalıdır. Bazen cinsellik, güçlü olanın zayıfı ezme aracı haline gelebilir. Erkekler kadınlara, varlıklı olanlar yoksullara, işveren çalışanına, savaş galibi esirlere cinselliği baskı aracı olarak kullanabilir. Cinsel yaşam, karşılıklı güven, doğruluk, bağlılık ve saygı üzerine temellendirilmelidir. Cinsel ilişkilerde karşılıklı sevgi, paylaşım ve birbirine özen gösterme egemen olmalıdır. Karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir ilişkide, cinsellik daha doyurucu olur.

3. Kınamak, mücadele ve cinsellik ile ilgili her türlü şiddetin azaltılması:

İnsanlar damgalama, ayrımcılık, cinsel taciz, baskı ve şiddetten arınmış olana kadar cinsel sağlıktan söz edilemez.

4. Kapsamlı cinsellik eğitimi ve bilgiye evrensel erişimi sağlamak:

Cinsel sağlığa ulaşmak için, gençlik dahil olmak üzere tüm bireyler, kapsamlı cinsellik eğitimi, cinsel sağlık bilgisi ve hizmetlerine yaşam döngüsü boyunca erişebilir olmalıdırlar. İnsanlardan, cinsel yaşamları konusunda sorumluluk bekleniyorsa onlara bu konuda gerekli bilgilerin verilmesi gerekir. Bu bilgilere ilaveten gerektiğinde bu konularda hizmet alabilecekleri kuruluşlar da tanıtılmalıdır.

5. Üreme sağlığı programları, cinsel sağlın merkeziliğini tanımlar:

İstenen ve planlanan üreme; kişisel tatminin yerine getirilmesine, ilişkilerin güçlendirilmesine katkıda bulunabilir ve insan cinselliğinin önemli boyutlarından biridir. Cinsel sağlık üreme sağlığını kapsar. Güncel üreme sağlığı programlarının

kapsamlı bir şekilde cinsellik ve cinsel sağlığın çeşitli boyutlarını ele alarak genişletilmesi gerekir.

6. HIV/AIDS ve diğer cinsel yolla bulaşan infeksiyonların (CYBE) yayılmasını tersine çevirmek ve durdurmak:

Etkili korunma, gönüllü danışmanlık, test, kapsamlı bakım, HIV / AIDS ve diğer CYBE tedavisine evrensel erişim eşit cinsel sağlık için gereklidir. Evrensel erişimi sağlanan programların ölçekli olması gereklidir.

7. Cinsel kaygılar, işlev bozuklukları ve hastalıkları tanımlar, sevk eder ve tedavi ederler:

Cinsel kaygılar, işlev bozuklukları ve hastalıklar yaşam kalitesine etkisi büyük olduğundan, cinsel kaygılar, işlev bozuklukları ve hastalıkları tanımlamak, önlemek ve tedavi etmek çok önemlidir.

8. Bütünsel sağlık ve iyilik halinin bir parçası olarak cinsel zevkin tanımlanmasını başarmak:

Cinsel sağlık, hastalığının yokluğundan daha fazla bir şeydir. Cinsel zevk alma hakkı evrensel kabul edilmeli ve desteklenmelidir. Cinselliğin bedensel, etik, psikolojik, toplumsal ve duygusal boyutları vardır. Cinsellik, fiziksel, zihinsel ve duygusal olduğu kadar toplumsal, sosyal ve entellektüel öğeleri de barındırır. Bireyin kişilik özelliklerini, iletişim ve sevgiyle besleyen, geliştiren ve zenginleştiren bir niteliğe sahiptir.

Sürdürülebilir kalkınma için öncelikli cinsel sağlık müdahaleleri; bölgesel, ulusal, uluslararası ve yerel eylem planları, yeterli kaynaklar, sistemik, yapısal ve toplumsal engelleri ve ilerleme raporlarını izlemek temel şarttır.

Yukarda sayılan hedeflere ulaşmak için stratejik planların yapılması ve daha sonra da eylem planları ile bunların uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu konuda bazı ülkelerin hazırladığı dokümanlar ve uygulamalar bulunmaktadır (Bakınız kutu 7,8 ve Şekil 1 ve 2).^{6,9,15,16,17,18}

Kaynaklar:

1. Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD). Cinsel Yaşam ve Sorunları. 2008.
2. Moseley A (Çeviri: Süha A.). A'dan Z'ye Felsefe. NTV yayınları, İstanbul, 2010. Sayfa 55-58.
3. Taylor TF. The Origins of Human Sexual Culture, Journal of Psychology & Human Sexuality, 18: 2, 69-105, 2007.

4. Parrinder G (Çeviri: Elçi N.). Dünya Dinlerinde Cinsel Ahlak. Say yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2003. Sayfa 355-367.
5. World Health Organization. Developing sexual health programmes. WHO/RHR/HRP/10.22, 2010.
6. Güçlü A, Uzun E, Uzun S, Yolsal ÜH. Felsefe Sözlüğü, 2.basım, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003.
7. World Health Organization. Education and treatment in human sexuality: the training of health professionals. WHO technical report series No.572, 1975.
8. World Health Organization. Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health 28-31 January 2002, Geneva, 2006.
9. Pan American Health Organization (PAHO), WHO, World Association for Sexology (WAS). Promotion of Sexual Health Recommendations for Action. 2001.
10. Coleman E. Creating a Sexually Healthier World Through Effective Public Policy, International Journal of Sexual Health, 19: 3, 5-24, 2007.
11. World Association for Sexual Health. Declaration of Sexual Rights. 1999.
12. World Association for Sexual Health. Sexual Health for the Millennium. A Declaration and Technical Document. Minneapolis, MN, USA: World Association for Sexual Health. 2008.
13. Sexual Health for the Millennium. International Journal of Sexual Health, 20: 4, 1-104, 2008.
14. Coleman E. Sexual Health for the Millennium: An Introduction, International Journal of Sexual Health, 20: 1, 1-6, 2008.
15. Satcher D, Thrasher C, Pluhar E. Promotion of Sexual Health in the United States. International Journal of Sexual Health, 19: 3, 41- 46, 2007.
16. Braeken D, Melissa C. Comprehensive Sexuality Education as a Means of Promoting Sexual Health', International Journal of Sexual Health, 20: 1, 50-62, 2008.
17. Satcher D. The surgeon general's call to action to promote sexual health and responsible sexual behavior. 2001.
18. World Health Organization. The WHO Strategic Approach to strengthening sexual and reproductive health policies and programmes. WHO/RHR/07.7, 2007.

Kutu 1: Cinsellik Yönünden Sağlıklı Bir Erişkinin Davranışları (SEICUS*)^{9,10}

Kendi vücudunun değerini bilen,
 Üreme hakkında gerekli olan daha fazla bilgiyi arayan,
 Üreme ve genital cinsel deneyimleri içerip içermediğine bakılmaksızın, insan gelişiminin cinsel gelişimi de içerdiğini doğrulayan,
 Her iki cinsiyet ile ilişkisi saygılı ve uygun yollarla olan
 Kendi cinsel uyumu ve diğerlerinin cinsel uyumuna saygı gösteren
 Aşk ve özel davranışları uygun yollarla yapan
 Anlamlı ilişkileri temel alan ve geliştiren,
 Ani patlayıcı ve müdahaleci ilişkilerden sakınan,
 Yaşam stili ve aile şekilleri hakkında bilgilendirilmiş olan,
 İyi kişisel ilişkileri arttırarak becerilerini gösteren,
 Bireyin değerlerine göre kimlik kazanan ve yaşayan,
 Birisinin kendi davranışları için sorumluluk alan,
 Uygulamalarda etkin karar verebilen,
 Aile, eş ve partner ile etkin iletişim kurabilen,
 Yaşam boyu cinsellikten hoşlanan ve açık olan,
 Kendi değerleri ile başkasının cinselliğine uygun yollarla açık olan,
 Cinsel davranışlarına güç katmak ile kendine veya başkasına tehlikeli olmayı ayırt edebilmeli,
 Cinsellikte diğerlerinin haklarına saygı gösteren,
 Cinselliği arttırmak için yeni bilgileri arayan,
 İstenmeyen gebelikten kaçınmak için etkin korunma yöntemlerini kullanan,
 Cinsel istismardan korunan,
 Erken dönemde gebelik bakımını yaptıran,
 Cinsel yolla bulaşan hastalıktan kaçınan,
 Düzenli check-up, kendi kendine göğüs ve testis muayenesi yapan, potansiyel tehlikeleri erken dönemde tanımlayan gibi sağlıklı
 geliştirici davranışları yapan,
 Farklı cinsel değerleri ve yaşam stili olan bireylere tolerans gösteren,
 Cinsel konularla ilgili yasaları etkilemek için demokratik sorumluluğunu bilen,
 Birisinin cinsellikle ilgili düşünce, duygu, değer ve davranış mesajları aileye, kültüre, dine, medyaya ve topluma etkilerini
 değerlendiren,
 Tüm insanların doğru cinsel bilgilene hakkını teşvik eden,
 Önyargılı ve bağnazlık gösteren davranışlardan kaçınan,
 Farklı toplumların cinselliği hakkında basmakalıp örneklerden kaçınan

*SEICUS: The Sexuality Information and Education Council of the United States

Kutu 2: Mutlu ve Doyumlu Cinsel Yaşamın Unsurları⁷

Mutlu ve doyumlu bir cinsel yaşam için birey, aşağıda belirtilen noktaları dikkate almalıdır:
 Cinsellik, ilk önce kendini tanımakla başlar ve ancak kendisini seven, sayan ve güvenen bir insan karşısındakine de bu olumlu duygularla
 yönelebilir.
 Mutlu ve doyurucu cinselliğin ilk koşulu, karşılıklı saygı ve eşler arası etkin iletişim ve paylaşımdır. Mutlu bir cinsel yaşam, karşılıklı güven,
 dürüstlük, açıklık, paylaşım ve saygı üzerine temellendirilmelidir.
 Cinsellik, öncelikle bireyin kendi bedenini tanıması ile başlar. Bireyin, cinsel haz noktalarını fark etmesi ve bunu cinsel eşiyile paylaşmaktan
 kaçınmaması daha doyumlu bir cinsel ilişki yaşamasını sağlayacaktır.
 Kişiler birbirlerine karşı sorumlu davranmalı, herkesin bir mahremiyeti ve değeri olduğunu akıllarından çıkarmamalıdır.
 Hiç kimse hoşlanmadığı bir cinsel davranışı yaşamak ya da sürdürmek zorunda değildir. Karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir ilişkide,
 cinsellik daha doyumlu olur. Anal, oral sevişme gibi cinselliğin nasıl yaşanacağına dair ayrıntılarda çiftlerin ortak kararı olmalı ve her iki
 tarafın istek, onay ve rızası ile gerçekleştirilmelidir.
 Cinsel birleşme için uygun zaman ve ortam seçilmelidir. Güvensiz ortamlarda kadının doyum sağlaması güçtür. Çünkü kadın, cinselliği
 daha fazla toplumsal kaygılarla yaklaşır ve yine cinsel haz duyabilmesi için tüm duyu organlarının ve beynin buna hazır olması gerekir.
 İstenmeyen gebelik ve cinsel yolla bulaşan hastalık kaygısı, özellikle kadının mutlu ve doyumlu cinsellik yaşamasını engeller. Çift, bu
 konuda önlemlerini önceden almış olmalıdır.
 Kadının doyumlu bir cinsel ilişki (orgazma ulaşması) yaşayabilmesi için ön sevişmeye yeterince zaman ayrılması gerekmektedir.
 Çift, cinselliğe ilişkin mitleri ve toplumsal değerleri, birlikte konuşarak ve paylaşarak aşmalıdır.
 Bir insanın başka bir insana cinsel yakınlık duyması, her eş için farklı davranışları içerebilir. Bu nedenle çiftler, kendi aralarında sevdikleri,
 haz aldıkları ve istedikleri veya sevmedikleri cinsel davranışları konuşmalıdır. Ayrıca ilişki sonrası da duyulan haz, mutluluk ya da
 doyumсуzлuk paylaşılmalıdır. Sahte, yapmacık ve dürüst olmayan geri bildirimler, uzun vadede karşılıklı güveni sarsabildiği gibi eşlerin
 cinsel birlikteliklerini de zedeleyecektir. Paylaşım ve kendini ifade etme, çift için ortak ve en uygun cinsel davranış keşfetmelerine yardımcı
 olacaktır.
 Hiç kimse hoşlanmadığı bir cinsel davranış yaşamak ya da sürdürmek zorunda değildir.

Kutu 3:Cinsel Olarak Sağlıklı Bir Toplumun Özellikleri ⁹

Cinsel sağlığı koruyan ve önceleyen toplumların aşağıdaki özellikleri vardır:

Siyasi söz verimi: Devlet cinsel sağlığın temel bir insan hakkı olduğunu kabul eder ve cinsel sağlığı iyileştirme sorumluluğunu kabul eder.

Açık politika: Kamu kuruluşları da dahil olmak üzere sosyal kurumları, temel bir insan hakkı olarak Cinsel Sağlığı geliştirmek ve korumak için açık ve net tarifi içeren kamu politikalarının uygulanması, geliştirilmesidir.

Mevzuat: Cinsel hakları korumak için çıkan yasaların, cinsel sağlığı geliştirmesi gereklidir. Özellikle yasalar; çocuk fuhuşu gibi istismarlardan korumalı, tüm insanların vücut bütünlüğünü güvence altına almalı, cinsel azınlıkların en temel insan haklarından olan eğitim, sağlık ve istihdam haklarının korunduğu cinsel boyuttan da eşitliği teşvik eden özellikte olmalıdır.

İyi eğitim: Cinsel sağlıklı bir toplumun gerekli bir bileşeni de ömrü boyunca yaşına uygun, kapsamlı cinsellik eğitimi için evrensel erişim sağlanmalıdır.

Yeterli altyapı: Kişilerin hizmetlere erişimini sağlamak için, cinsel kaygılar ve sorunlar konusunda uzmanlaşmış personeli de içeren bir altyapı gerekir. Bu alt yapı cinsel sağlıkta uzmanlaşacak personelin eğitim programlarını da kapsmalıdır.

Araştırma: Cinsel sağlığa adanmış bir toplumun üyelerinin, eğitim, klinik, halk sağlığı ile ilgili Cinsel sağlık konusunda yeterli düzeyde araştırmayı destekleyecektir. Yapılacak araştırmalar cinsel sağlık sorunlarının çözümüne katkı yapmalıdır.

Yeterli sürveyans: Sürveyans, cinsel sağlık kaygıları ve sorunlarının biyomedikal ve davranışsal belirteçlerini izlemek için gereklidir.

Kültür: Cinsel sağlığın gelişmesi için açık bir kültür gereklidir. Cinsel sağlık sorunlarında medyanın tutumu, cinsel sağlık için ciddi tehditler konusunda kamu sağlığı mesajları gibi göstergeleri kültürün ölçekleridir.

Kutu 4: Dünya Cinsel Sağlık Birliği'nin (World Association for Sexual Health) Cinsel Haklar Bildirgesi ¹¹

Cinsellik her insanın kişiliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Cinselliğin tam olarak gelişimi temas, mahremiyet, duygusal ifade, zevk, şefkat, aşk gibi temel insan ihtiyaçlarının doyumuna bağlıdır.

Cinsellik birey ile sosyal yapılar arasındaki etkileşim aracılığıyla oluşur. Cinselliğin tam gelişimi bireysel, kişilerarası ve toplumsal mutluluk/iyilik için temel gereklerden biridir.

Cinsel haklar özgürlüğe, onura ve her bir insanoğlunun eşitliğine dayalı evrensel insan haklarıdır. Sağlık ana insan haklarından biri olduğuna göre cinsel sağlık da temel bir insan hakkı olmalıdır.

Bireylerin ve toplumların cinsel sağlıklarının gelişiminin temini için aşağıdaki cinsel haklar tanınmalı, teşvik edilmeli, saygı gösterilmeli ve toplumlar tarafından savunulmalıdır. Cinsel sağlık bu cinsel hakların tanındığı, saygı duyulduğu ve uygulandığı ortamlarda mümkündür.

Cinsel özgürlük hakkı. Cinsel özgürlük bireylerin tüm cinsel potansiyellerini ifade etmelerine olanak verir. Ancak her çeşit cinsel zorlama, istismar ve taciz yaşamın her anı ve durumunda bu özgürlüğün dışındadır.

Cinsel otonomi, cinsel bütünlük ve vücudunun güvenliği hakkı. Bu hak kişinin kendi kişisel ve sosyal etiği çerçevesinde kendi cinsel hayatıyla ilgili kendi kendine karar verebilme gücünü içerir. Ayrıca işkence, yaralama ve her çeşit şiddetten arınmış olarak vücudumuzu kontrol etmemize ve zevk almamıza olanak verir.

Cinsel mahremiyet hakkı. Bu madde başkalarının cinsel haklarına müdahale edilmediği sürece yakınlaşma konusunda bireysel karar verme ve davranma hakkını içerir.

Cinsel eşitlik hakkı. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, ırk, sosyal sınıf, din veya fiziksel ve zihinsel engel gözetilmeden hiçbir ayrıma maruz kalmama hakkıdır.

Cinsel zevk hakkı. Cinsel zevk, oteotizm dahil olmak üzere, fiziksel, psikolojik, akli ve ruhsal refah kaynağıdır.

Duygusal cinsel ifade hakkı. Cinsel zevk erotik haz ve cinsel eylemlerden daha fazlasıdır. Bireylerin cinselliklerini iletişim, dokunma, duygusal ifade ve aşk aracılığıyla ifade etme hakları vardır.

Özgürce cinsellik içeren ilişki kurma hakkı. Bunun anlamı evlenme ya da evlenmeme, boşanma ve başka çeşitli sağduyulu cinsellik içeren ilişkiler kurabilme ihtimalinin olmasıdır.

Özgür ve sağduyulu üreme seçimi yapma hakkı. Bu madde çocuk sahibi olma veya olmamayı seçme hakkını, çocuk sayısına ve ne kadar aralıkla olacağına karar verme hakkını ve doğurganlık düzenlemeleriyle ilgili tüm tedavilere tam erişim hakkını içerir.

Bilimsel araştırmaya dayalı cinsel bilgi edinme hakkı. Bu hak cinsel bilginin bilimsel açıdan etik araştırmalar sonucu elde edilmiş olması ve bütün sosyal seviyelerdeki kişilere uygun şekilde yayılması gerektiğini ifade ediyor.

Kapsamlı cinsellik eğitimi hakkı. Bu doğumdan başlayarak yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve bütün sosyal kurumları kapsmalıdır.

Cinsel sağlık bakımı hakkı. Cinsel sağlık bakımı tüm cinsel endişe, sorun ve hastalıkların engellenmesi ve tedavisinde mevcut ve ulaşılabilir olmalıdır.

Kutu 5: Cinsel Sağlığın Gerçekleşmesi İçin Gereken Kritik Haklar ⁴

Cinsel sağlığın yerine getirilmesi, insan haklarına saygı duymayı, korumayı ve yerine getirmeye bağlıdır. Ulusal yasalar, uluslararası insan hakları belgeleri, diğer konsensüs belgelerinde tanınan bazı insan hakları cinsel hakları da içermektedir. Bunların yanında, cinsel sağlığın gerçekleşmesi için gereken kritik haklar:

Kişinin yaşam, özgürlük, özerklik ve güvenlik hakları,

Eşitlik ve ayırım gözetmeme hakları,

Eziyet, insanlık dışı davranış, aşağılayıcı davranış, kötü davranma gibi işkencelerden arınmış bir yaşam hakkı,

Gizlilik hakkı,

Sağlık (cinsel sağlık dahil) ve sosyal güvenlik konusunda ulaşılacak en yüksek standartta hakları,

Evlenmek ve aile kurmak konusunda, evliliğin sona ermesinde eşlerin özgür ve tam rızaları ile eşit olarak karar verme hakları,

Çocuk sayısı ve çocuklar arası aralık konusunda karar verme hakları,

Eğitimin yanı sıra bilgilendirme hakları,

Düşünce ve ifade etme özgürlüğü hakları,

Temel hak ihlali durumunda etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı.

İnsan haklarının mevcut uygulaması, cinsellik ve cinsel sağlığın cinsel haklarını oluşturur. Cinsel haklar; başkalarının haklarına dikkat edilerek ve ayrımcılığa karşı bir koruma çerçevesinde, tüm insanların haklarını yerine getirerek, onların cinselliği ifade etme ve cinsel sağlık zevki hakkını korur. (WHO, 2006a, updated 2010)

Kutu 6: Cinsel Haklar⁷

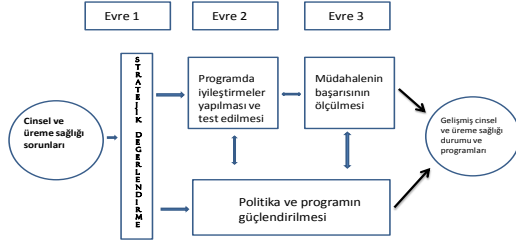
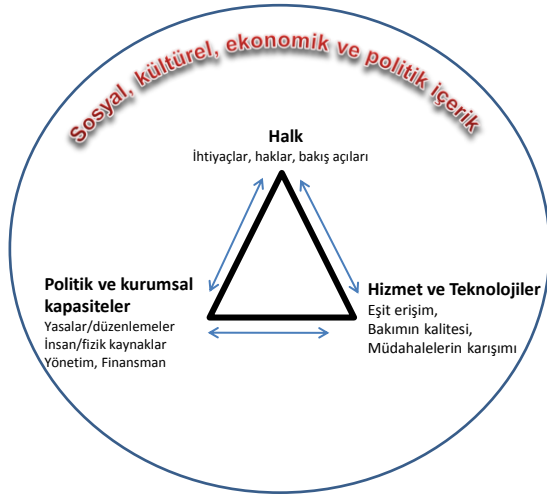
Cinsel haklarını da içeren zaten ulusal yasalar, uluslararası insan hakları belgeleri ve diğer uzlaşma belgelerine yansıtılan insan haklarını memnuniyetle kabul ederim. Onlar herkesin hakkı olan, zorlama, ayrımcılık ve şiddetten arınmayı içermektedir. Bunlara ek olarak:

- Cinsel ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim de dahil olmak üzere cinsel sağlık ulaşılabilir en yüksek standartta,
 - Aramak, almak ve cinsellik ile ilgili bilgi vermek;
 - Cinsellik eğitimi;
 - Bedensel bütünlüğüne saygı;
 - Partnerini seçme;
 - Cinsel olarak aktif olup olmamaya karar vermek;
 - Uzlaşmaya dayalı cinsel ilişkiler;
 - Uzlaşmaya dayalı evlilik;
 - Çocuk yapıp yapmamaya ve yapacak ise ne zaman yapacağına karar verme;
 - Güvenli, tatmin edici ve keyifli bir cinsel yaşam sürdürmek
- İnsan hakları uygulamasının sorumluluğu, tüm insanların başkalarının haklarına saygı göstermesini gerektirir.

Kutu 7: Cinsel Sağlık Müdahale Programlarının Başarısı İçin İlkeler.⁶

- **Cinsellik için olumlu bir yaklaşım**- Cinselliğin ve cinsel sağlığın bir ömür boyu olduğu bilinciyle hem haz duyma hem de güvenli bir cinsellik yaşamak için; korkuya dayalı bir yaklaşımdan ziyade, olumlayan bir yaklaşım daha pozitif bir durum oluşturur.
- **Özerklik ve kendi kaderini kendisinin tayin etmesi**- Kadınların ve erkeklerin cinsel yaşamları da dahil olmak üzere hayatlarının bütün yönleriyle ilgili kendi özgür iradeleri ile bilinçli seçim yapma hakkı ve yeteneği olması gerekir.
- **Değişen ihtiyaçlara yanıt verebilirlik**- Cinsel sağlık bilgisi ve aldığı sağlık hizmeti, ömürleri boyunca kadın ve erkeklerin değişen ihtiyaçlarına yanıt vermek zorundadır.
- **Cinsellikte kapsamlılık anlayışı** - Cinsellik konuları karmaşıktır. Müdahaleler; psikolojik, duygusal ve kültürel faktörlerin entegre olarak planlandığı hizmet sunumunu ele almalıdır.
- **Gizlilik ve mahremiyet** - Cinsellik insan yaşamının mahrem yönleri ile ilişkilidir. Bireylerin sadece doğru tespit edilmesi ya da onlar hakkında bilgi sahibi olmak değil, sahip olunan bilginin üçüncü kişilerle paylaşılmaması ve yasal zorunluluk olmadıkça açıklanmaması gerekir.
- **Savunuculuk**, cinsel sağlık ve iyiliğin geliştirilmesinde değiştirmek için gereklidir.
- **Kültürel çeşitlilik** – Programlar; kültürel uygulamaları, gelenekleri, inançları ve cinsel sağlığı geliştiren ve yararlı olan değerleri içermelidir. Cinsel yönelim, rahatsızlık, kültür, yaşlılık ya da sakatlık gibi faktörler müdahale programının ve hizmetlerinin tasarımında dikkate alınmalıdır.
- **Eşitlik** - Programları ve hizmetler, her cinsiyete özgü ihtiyaçları karşılaması gerekir, kalıplaşmış ya da toplumsal cinsiyet ve cinsellik konusunda çifte standart sürdürmemelidir. Kadınların geleneksel olarak bilgi, hizmet ve eğitime daha az erişirken, programların; cinsel rahatsızlık, sağlık ve hastalıktan kendilerini korumak için aktif olarak kadınların güçlendirilmesi, müdahalelerle cinsiyet dengesizliklerin düzeltilmesi gerekir.
- **Şiddet, cinsel şiddet ve istismar** - Bunlar, özellikle kadınlar tarafından, cinsel aktivitenin başlatılması veya cinsellik deneyimleri sırasında sık karşılaşılan durumlardır.
- **Yargılayıcı olmayan hizmetler ve programlar** – Hizmet sunanlar ve eğitimciler, hizmet alanların değerlerine ve tutumlarına saygılı olmaları ve yargılamaktan kaçınmaları, kendi görüşlerini dikte etmekten kaçınmaları gerekir.
- **Erişilebilir programlar ve hizmetler** - Programları ve hizmetler; yaş ve kültüre uygun, kaliteli, uygun fiyatlı, gizliliğe önem veren, erişilebilir olmalıdır.
- **Hesap verebilirlik ve sorumluluk** - Sağlık sistemi; cinsel sağlık programlarının uygulanması ve hizmetlerin sağlanmasında yukarıdaki belirtilen ilkeleri dikkate almalıdır.

Kutu 8: Cinsel Sağlığın Geliştirilmesi İçin Hedefler⁹**Cinsel sağlığın önündeki engellerin kaldırılması,****Strateji 1.1** Cinsel sağlığın halk sağlığı programlarına entegre etmek**Strateji 1.2** Cinsiyete bağlı ayrımcılığı elimine etmek ve cinsiyetlerin eşitliği ve adaletini geliştirmek**Strateji 1.3** Sorumlu cinsel davranışları geliştirmek**Strateji 1.4** Cinsellik ve cinsel azınlık grupları ile ilgili nefret, endişe, önyargı, ayrımcılığın elimine etmek**Strateji 1.5** Cinsel şiddetin elimine etmek**Toplumda kapsamlı cinsel eğitimin yaygınlaştırılması,****Strateji 2.1** Okullarda kapsamlı cinsel eğitimi sağlamak**Strateji 2.2** Eğitim kurumlarının genel müfredatlarının içine uygun olarak cinsel eğitimi entegre etmek**Strateji 2.3** Bedensel ve zihinsel özürli kişilere kapsamlı cinsel eğitim sağlamak**Strateji 2.4** Özel grupların kapsamlı cinsel eğitime ulaşmasını sağlamak (Mahkumlar, yasadışı göçmenler, evsizler vb.)**Strateji 2.5** Diğer topluluklara kapsamlı cinsel eğitimin ulaşılabilirliğini sağlamak (Yasal göçmenler, azınlıklar, mülteciler vb.)**Strateji 2.6** Kapsamlı cinsel eğitimin iyileştirilmesi için basın ve televizyonlarla entegrasyonu sağlamak**Cinsel sağlık ile ilgilenen meslek gruplarına eğitim desteğinin sağlanması****Strateji 3.1** Sağlık ve sağlıkla ilgili meslek elemanlarının cinsel sağlık konusunda eğitim ve öğretimini sağlamak**Strateji 3.2** Öğretmenlerin cinsel sağlık konusunda eğitim ve öğretimlerini sağlamak**Strateji 3.3** Seks biliminin bir disiplin olarak gelişmesini teşvik etmek**Toplumun kapsamlı cinsel sağlık hizmetlerine ulaşabilmesinin sağlanması****Strateji 4.1** Mevcut sağlık hizmetlerinin içine cinsel sağlık konularını entegre etmek**Strateji 4.2** Kapsamlı cinsel sağlık hizmetlerinin topluma ulaşmasını sağlamak**Strateji 4.3** Bedensel ve zihinsel özürli kişilere kapsamlı cinsel sağlık hizmetlerinin ulaşmasını sağlamak**Strateji 4.4** Özel grupların kapsamlı cinsel sağlık hizmetlerine ulaşmasını sağlamak (Mahkumlar, yasadışı göçmenler, evsizler vb.)**Strateji 4.5** Diğer topluluklara kapsamlı cinsel sağlık hizmetlerinin ulaşılabilirliğini sağlamak (Yasal göçmenler, azınlıklar, mülteciler vb.)**Cinsellik ve cinsel sağlık konusunda araştırma projelerinin desteklenmesi ve teşvik edilmesi gereklidir.****Strateji 5.1** Cinsel araştırma ve değerlendirmeyi teşvik edilmelidir.**Strateji 5.2** Seks bilimi bir araştırma disiplini olarak teşvik edilmelidir.**Strateji 5.3** Diğer disiplinlerin seksolojik araştırmalar yapması teşvik edilmelidir (Hemşirelik, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, epidemiyoloji vb.).**Strateji 5.4** Cinsellik biliminde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular politikacılar, eğitimciler ve hizmet sunuculara uygun bir şekilde ulaştırılmalı ve onların çalışmalarında kullanması sağlanmalıdır.

Şekil 1: Stratejik Yaklaşımın Uygulama Süreci ¹⁸Şekil 2: Stratejik yaklaşımın çerçevesi ¹⁸